

52. Türkiye kaynaklı edebiyat siteleri üzerine bir değerlendirme

Esra BEYLER¹

Arzu ŞEN²

Ebru Büşra KOLKILIÇ³

Erdoğan KARTAL⁴

APA: Beyler, E. & Şen, A. & Kolkılıç, E. B. & Kartal, E. (2022). Türkiye kaynaklı edebiyat siteleri üzerine bir değerlendirme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 902-921. DOI: 10.29000/rumelide.1222144.

Öz

Bu çalışmada Türkiye kaynaklı edebiyat sitelerinin değişik parametreler çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın bütüncesi, *Google* arama motoru üzerinden *edebiyat*, *edebiyat siteleri*, *Türkçe edebiyat siteleri* ve benzeri farklı anahtar kelimeler aracılığıyla yapılan taramalar neticesinde bu bağlamda tasarlanmış ve ücretsiz ulaşılabilen 14 etkileşimli edebiyat sitesinin derlenmesi yoluyla oluşturulmuş ve ardından söz edilen bütün siteler sırasıyla *genel görünümleri*, *ağırlıklı yazın ve içerik türleri*, *site kurucuları*, *doküman türleri*, *site içi etkileşimleri*, *yardımcı araçlar ve ticari etkileşimleri* bakımından olmak üzere 7 (yedi) farklı başlık altında incelenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. İnceleme neticesinde sitelerin; öncelikle görünüm olarak genellikle çağdaş bir arayüze sahip oldukları ve ağırlıklı yazın türü olarak da şiir ve öykülere yer verdikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, sitelerin genellikle şahıs veya ekipler tarafından ya da anonim olarak kurulabildiği görülmekte, doküman türü olarak da tamamında metinlerin yer aldığı dikkat çekmektedir. Edebiyat sitelerinde yer alan yardımcı araçlar incelendiğinde ise “arama motoru” ve “üç adımda bulma” seçeneklerinin ise kullanıcılara hızlı erişim sağlaması bakımından sitelerin tamamında varlığı tespit edilmiştir. Son olarak, yine sitelerin tümünde günümüzde sıkça kullanılan sosyal medya etkileşimi ve sitelerin çoğunda ise ticari etkileşim özelliklerinin bulunduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Edebiyat siteleri, dijital edebiyat, hipermetin, doküman analizi

An evaluation about literary websites in Turkey

Abstract

In this study, it was aimed to evaluate Turkish literary websites within the frame of different variants (parameters). The corpus of the study was created using 14 different free interactive online websites which can be found on Google by using keywords such as “literature,” “literary websites,” “Turkish literary websites,” and similar keywords. Afterward, the websites were analyzed under 7 different

¹ YL Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fransız Dili Eğitimi Bilim Dalı (Bursa, Türkiye), beyleresra@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5056-3464 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.10.2022-kabul tarihi: 20.12.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1222144]

² YL Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fransız Dili Eğitimi Bilim Dalı (Bursa, Türkiye), arzusen29@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-4448-1526

³ YL Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fransız Dili Eğitimi Bilim Dalı (Bursa, Türkiye), ebrubusraonem@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4676-579X

⁴ (Sorumlu Yazar) Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, ekartal@uludag.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9836-5221

headings in terms of their “overall interface,” “predominantly used literature and content,” “creators/founders,” “type of documents,” “the style of interaction with the reader,” “the tools they offer to their users” and “commercial interactions” (whether they have ads or not). As a result of this examination, it was seen that the websites, overall, have a modern interface, predominantly use poems and stories, almost all equally were created by individuals, teams or anonymous enterprises. Regarding the type of documents they use, they were mostly texts, and in terms of the tools they offer for their user experience, they were limited to search engines and buttons called “Find in three steps” for reaching specific headlines/topics. Lastly, almost half of them were using ads for commercial purposes.

Keywords: Literary websites, digital literacy, hypertext, document analysis

Giriş

Bilişim (bilgisayar) teknolojileri 1940’lı yılların başında ortaya çıkmasına rağmen içinde bulunduğumuz yüzyılın ilk çeyreğinde bu alanda yaşanan kimi ilerlemelere koşut olarak baş döndürücü bir hızda gelişimini sürdürmektedir. Böylelikle, dünün “süper hızlı” teknolojileri olarak adlandırılan birçok aracı/ ortamı günümüzde “eski” sayılabilecek niteliğe dönüşmektedir (Asutay, 2009: 64). Bu süreçte her geçen gün kullanımı yaygınlaşan İnternetin, gerek bilgiye erişim ve paylaşımı konusunda insanlara sağladığı kolaylık ve hız sayesinde gerek iletişime farklı bir boyut kazandırması sebebiyle vazgeçilemez bir “ortam” haline geldiği de tartışmasız bir gerçektir (Turgut ve Kurşun, 2019). Sözü edilen bütün bu özellikleri sayesinde İnternet, ulusal sınırları aşarak tüm dünyada bilgi akışını destekleyen küresel bir mecra dönmüştür, bir diğer ifadeyle “konumlanmamış” her türlü bilginin herkes tarafından erişilebilir hale gelmesine imkân sağlayarak tarafsız takipçilerinin/kullanıcılarının oluşmasını sağlamıştır (Dreyfus, 2002, akt. Aydoğan ve Kırık, 2012: 62). Bu bağlamda, Asutay ve Çınar (2012: 150)’ın da vurguladığı gibi Web teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte İnternet ortamında çok sayıda dergi ve edebiyat siteleri kurularak yaygınlaşmış ve böylelikle her türden edebi metne de ulaşmak kolaylaşmıştır.

Diğer yandan, özü bir anlamda kültüre dayanan edebiyatın, içinde barındırdığı kimi değerler itibariyle bütün bu bilimsel ve teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilecek disiplinlerden biri olduğu söylenebilir. Böylelikle var olduğu günden bugüne pek çok değişime maruz kalan ve bu değişimleri de kendi bünyesinde başarılı bir şekilde özümseyebilen edebiyatı, hiç şüphesiz günümüz bilişim ve iletişim çağının getirilerinden ayrı düşünebilmek de mümkün değildir. Bununla birlikte Özdenören (2004: 44), yüzyıllar boyunca evrimleşen teknolojik araç-gereç ve olanaklar, her ne kadar edebiyata rakip olarak algılandıysa da bu önemli alanın her daim kendi benliğini korumayı başarabildiğini vurgularken, Asutay (2009: 64) ise bilişim teknolojileri ve İnternetin ortaya çıkardığı kitle iletişim araçları sayesinde okuma ve yazma alışkanlıklarımızın da değiştiğini ve özellikle zaman içerisinde okuma olgusunun sadece kâğıt sayfalar üzerinden değil bilgisayar ekranlarından da gerçekleştirilebilir hale geldiğinin altını çizmektedir. Böylelikle Dilmen (2007)’in de işaret ettiği gibi yakın bir tarihte İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte pek çok alanda olduğu gibi edebiyat sitelerinde de büyük bir artış görülmüş, hatta geçmişte oldukça bilinen ve tanın ancak günümüzde kısmen geçerliğini yitirmiş birçok matbu dergi ve gazete de artık İnternet ortamından takip edilir hala gelmiştir. Öyle ki Şengül (2019)’e göre bu sayede edebiyat artık “dijital edebiyat” olarak tanımlanabilmekte ve yazın türlerine de İnternet sitelerindeki uzantıları aracılığıyla ulaşılabilenmektedir. Ancak “dijital edebiyat” dendiği zaman da akla, önceden basılmış edebi eserlerin farklı mecralarda sunulması/tanıtılması gelmemeli, tam tersine yeni edebi metinlerin ilk defa doğrudan dijital ortamlarda üretilerek sunulması gelmelidir (Hayles, 2007).

Böylelikle, Engin (2004: 67)'in de ifade ettiği gibi “dijital edebiyat” olgusuyla birlikte ortaya çıkan, bir zamanlar Türkiye’de de yaşanan “kişisel edebiyat siteleri” akımı sayesinde birçok amatör yazar edebi çalışmalarını bu sitelerde paylaşır hale gelir. Sezer (2007)’e göre de bu çerçevede kurulan sitelerde genellikle kimi sanal topluluklar/ gruplar oluşturulmakta ve amatör yazarların buralarda yayımlanmış olduğu çalışmalar ya da içerikler kimi zaman övülmekte kimi zaman da olumsuz eleştirilere maruz bırakılmaktadır. Dede (2004: 55) ise kitap ve dergi gibi matbu basımların belirli bir maliyet getirmesi sebebiyle bu siteler aracılığıyla dijital okumanın yaygınlaştığına dikkat çekerken, benzer şekilde Bélisle (2011) de bu ortamlardaki içerik ve çalışmalara erişilebilirliğinin kolaylaşmasıyla birlikte okurların basılı fiziki materyalleri satın almak yerine sürekli güncellenen bu yeni ortamlara abone olmayı tercih eder hale geldiklerini belirtmekte ve aynı zamanda dijital okumanın da bu sayede büyük ölçüde gelişerek farklı platformlar altında günden güne yaygınlaştığına dikkat çekmektedir.

Bir diğer yandan, Asutay ve Çınar (2012: 150) ise sözü edilen bu ortamlarda yer alan metinlerin birçoğunun yapısı gereği *hipermetin*lerden oluşması sebebiyle *hipermetin* kavramının da bu çerçevede hayatımıza girdiğine işaret etmektedir. Çakmak ve Altun (2008: 64)’a göre *hipermetinlerin* dijital ortamlarda yer almaları nedeniyle ses, resim/grafik ve video gibi işitsel ve görsel diğer ortam (medya) türleri ile zenginleştirilmesi mümkün metinler olup, bu ve benzeri özellikleri sayesinde de okuyuculara büyük ölçüde kolaylık sağlamaktadırlar. Örneğin okurlar, okuduğu içerikle ilgili diğer alanlardaki bilgilere (*hipermetinsel*) bağlantılar/uzantılar aracılığıyla kolayca geçiş yapabilmekte, bu sayede ulaşmak istedikleri diğer bilgilere nasıl ve hangi sırayla erişmek istediklerine kendi rızalarıyla karar verebilmekte ve bütün bunları *hipermetnin* beraberinde getirmiş olduğu etkileşimli bir ortamda rahatlıkla gerçekleştirebilmektedirler. Bununla birlikte, Çelik (2014) ise *hipermetnin* beraberinde getirdiği birtakım sorunlara dikkat çekmektedir. Nitekim bu tür metinler dijital ortamlarda bulunmaları sebebiyle başkaları tarafından rahatlıkla kopyalanarak paylaşılmakta ve başka ortamlarda da herhangi bir yasal izne ya da denetime tabi tutulmaksızın özgürce yeniden yayımlanabilmektedirler. Böylelikle, az da olsa bilgisayar bilgisine sahip olan kişiler tarafından bu tür eylemler/ paylaşımlar gerçekleştirilebildiği için de içeriğin, bir diğer ifadeyle paylaşılan bilginin her zaman doğruluğundan emin olunamamaktadır. Dolayısıyla Doğan (2016)’ın da belirttiği gibi İnternet ortamında genelde büyük bir bilgi kirliliği olması sebebiyle doğru bilgiye ulaşmak için muhakkak başka kaynaklara da ulaşarak, içerikteki bilgilerin doğruluğunun teyit edilmesi gerekebilir.

Alanyazın incelemesi

İnternet ve edebiyat ilişki bağlamında alanyazın incelendiğinde, başta Türkçe olmak üzere Fransızca ve İngilizce yazında da son yıllarda konuya değin edebi ve akademik çevrelerde çok sayıda denem/eleştiri türünde yazının kaleme aldığı ve bilimsel çalışmaların yayımlandığı gözlemlenmektedir. Sözü edilen çalışmaların da genelde dijital ortamda var olan edebiyatla ve klasik (matbu) edebiyatın bir tür karşılaştırılması ve dijital edebiyatın beraberinde getirdiği kimi özelliklerin üzerine yoğunlaştığı söylenebilir. Özellikle ülkemizde 2000’li yıllardan başlayarak günümüze kadar İnternet ortamındaki edebiyat ile matbu edebiyat karşılaştırılmasına dair deneme türünde olduğu anlaşılan birçok yazının yayımlandığı görülmektedir. Bunlar arasında; Ünal (2004) ve Erol (2004), sanal edebiyat ve matbu edebiyatın hangi noktalarda birbirinden ayrıldığını; Dede (2004), İnternet yayıncılığı ile basılı yayın arasındaki farkları; Özdenören (2004), sanal ortamda edebiyatın kendine özgü eserler meydana getirmediğini; Turanalp (2004), kitapta üzerinden yapılan okumanın verdiği hazın İnternet ortamında yapılan okumalardan alnamadığını; Su (2004), İnternet ortamındaki edebiyatın zayıf yanlarını; Lekesiz (2004), Edebiyatın İnternette taşınmasıyla birlikte İnternetin adeta bir “edebiyat çöplüğüne” dönüştüğünü; Tosun (2004), sanal edebiyat dergiciliğinin olumlu ve olumsuz yönlerini; Sönmez (2007),

ekran karşısında kitap okuma eyleminin okuyucuyu zorlaması sebebiyle e-kâğıt ve e-mürekkebe dayalı kitaplar üretilmesi gerektiğini; Çam (2008), İnternet ortamında yapılan edebiyatın hızla tüketilerek yozlaştırıldığını; Marakoğlu (2010), e-kitaplara karşı olan önyargı ve e-mürekkep teknolojisinin avantajlarını; Özdemir (2010) ve Hepkon (2010), *e-kitap* uygulamasının basılı kitap satışını olumsuz yönde etkilemeyeceğini; Çavaş (2010), teknolojik gelişmelerin “kitap” denilen nesneye herhangi bir zarar vermeyeceğini ve *e-kitap* uygulamasının kendi okur kitesini yaratacağını; Öz (2010), *e-kitap* teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte yayıncıları da değişmeye zorlayarak piyasaya hâkim olabileceğini ve Taşdelen (2014) ise sosyal medyanın edebiyattaki yerine ilişkin sorun, öneri ve eleştirileri dile getirmektedir.

Dijital edebiyatın beraberinde getirdiği kimi özelliklerinin ele alındığı deneme yazıları, makale, kitap ve tez gibi akademik çalışmalar incelendiğinde ise; Dede (2002), İnternetin getirmiş olduğu etkileşim kavramı ve bu özelliğinin nasıl kullanılması gerektiğini; Batur (2001), İnternetin edebiyata nasıl yeni bir boyut kazandırdığını ve ne tür imkânlar sağladığını; Yalsızuçanlar (2004), İnternet sayesinde edebiyatın doğasında ne tür değişimler ve dönüşümler yaşandığını; Harmancı (2004), edebiyat ve İnternetin artık sürekli bir arada anıldığını; Engin (2004), İnternetin birçok alanda kendine yer edindiği gibi edebiyat alanında da kolayca yerini alabileceğini; Falay (2005), İnternet ve İnternet edebiyatını gerçek yaşam ve edebiyattan ayrı düşünmenin söz konusu olamayacağını; Dilmen (2007), yakın tarihte İnternetin gelişip yaygınlaşmasıyla birlikte edebiyat sitelerinin sayısında bir artış gözlemlendiğini; Sezer (2007), İnternetin artık her kesimden insanların kolayca edebi eserlerini yayımlayabileceği bir platform olduğunu; Asutay (2009), İnternet ve bilgisayar teknolojilerinin gelişip yaygınlaşmasına koşut olarak yazın dünyasının da geliştiğini ve farklı yazım türlerinin hızla yaygınlaştığını; Asutay ve Çınar (2012), İnternetin tüm alanlara katkı sağladığı gibi edebiyat alanına da katkıda bulunduğunu, bunun sadece okurlarla sınırlı kalmadığını aynı zamanda yazarları da kapsadığını; Güneş (2016), kâğıttan ekrana okuma alanındaki gelişmeleri; Yalçın Çelik (2016), yazının, sözden hipermetine yönelen evrimi; Şengül (2019), edebiyatın artık dijitalleştiğini ve Avcı ve Topçu (2021) ise sosyal medyanın dil ve alişılmış edebiyat anlayışımız üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu ele almaktadır.

Fransızca alanyazına bakıldığında ise benzer şekilde bu bağlamda yine çok sayıda çalışmanın var olduğu görülmektedir; Carreño (1993), teknolojik gelişmelere koşut olarak kâğıt üzerinden okuma eyleminin yerini ekranlara bıraktığını; Clément (2001), metinlerin artık sadece kitap, Cd-rom ya da diskler aracılığıyla değil aynı zamanda sosyal medya ağlarında da dolaştığını; Boutiny (2002), İnternet ortamındaki hipermetinler ile kitaplardaki yazılı metinler arasındaki farkları ve hipermetnin edebiyat dünyasında yaygınlaşmasını; Ertzscheid (2002), hipermetinlerdeki metinlerarası ilişkiyi; Boisvert (2009), elektronik edebiyat ve hipermetin ilişkisini; Bélisle (2011a)’in editörlüğünü yaptığı *Dijital bir dünyada okuma eylemi* (Lire dans un monde numérique) başlıklı ortak kitapta, Bélisle (2011b), okuma ortamlarının (araçlarının) önemli ölçüde gelişmesi neticesinde okuma eyleminin de çeşitlendiğini ve bu alanda adeta bir devrim gerçekleştiğini, benzer şekilde Vandendorpe (2011) da artık elektronik ortamda okumamıza imkân sağlayan birçok teknolojik aracın bulunduğunu; Rosado (2011), hipermetnin dijital ekranlara taşınmasıyla birlikte okuma eyleminin nasıl bir hal aldığına dair soruları da beraberinde getirdiğini; Fenniche (2011), bilişsel bağ-hipermetinsel okuma, sosyo-kültürel bağlantı ve çevrimiçi okuma arasındaki bağlantıları; Bootz (2011), dijital edebiyatın özelliklerini; Saemmer (2011), dijital metinler üzerinden yapılan okumaların bir çelişki (paradoks) olup olmadığını dillendirirken; Lebert (2002), edebiyatın ve İnternet ile olan bağlantısından; Marganti (2008), çevrimiçi yayıncılığın ortaya çıkmasıyla okuma eyleminin kâğıttan İnternet ortamına taşındığından; Bouchardon (2011), dijital kavramı ve dijital edebiyattan; Beaudouin (2012), Web üzerindeki yazarların yörünge ve ağlarından; Lacelle ve Lieutier (2014), elektronik edebiyatın tipolojisi, özellikleri ve ortaklaşa yazma özelliklerinden;

Kartal ve Parlak (2016), hipermetin sayesinde klasik metnin yeniden ortamlaştırılmasından; Henry (2018) elektronik edebiyatın çevrimiçi arşivlemesinden; Bouchardon (2019), dijital edebiyata uyum sağlamak için yapılması gerekenlerden; Brunel ve Bouchardon (2020), Fransız ortaöğretim sisteminde dijital edebiyat öğretiminden; Hassani ve Mouina (2021), İnternet üzerindeki okuyucu ve yazar topluluklarının yeni rollerinden ve Metawe (2022) ise dijital edebiyat bağlamında çevrimiçi özgünlük ve şiirsellikten bahsetmektedir.

Son olarak alanyazına dair İngilizce yayımlanmış çalışmalara bakıldığında ise; Landow (1991), hipermetin bağlamında çağdaş eleştirel kuramı ve teknolojinin yakınsamasını; Hayles (2007) elektronik edebiyatın tanım ve manifestosunu; Eskelinen ve Di Rosario (2012), Avrupa'da elektronik edebiyat yayıncılığı ve dağıtımını; Rettberg (2012), elektronik edebiyatın yeni bir alan olarak ortaya çıkmasını; Strehovec (2014), e-edebiyat, yeni medya sanatı ve e-edebiyat eleştirisini; Pawlicka (2014), elektronik edebiyatın tarihçesini; Rowberry (2018), dijital ve fiziki edebiyatın birbirleri üzerindeki karşılıklı etkisini ve son olarak Di Rosario, Grimaldi ve Meza (2019), elektronik edebiyatın kökenlerini inceledikleri görülmektedir.

Çalışmanın önemi ve amacı

Alnyazın incelemesinde de görüldüğü üzere Türkiye kaynaklı kimi edebiyat (Asutay ve Çınar, 2012) ya da edebiyat eleştirisi yapan sitelerinin (Şengül, 2019) ayrı ayrı olarak değerlendirilmesine/ incelenmesine rağmen bu tür sitelerin tamamına yönelik doğrudan herhangi bir genel bir değerlendirme ya da çözümleme yapılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, bir eksikliği giderebilmesi ve ileride yapılacak benzer nitelikteki çalışmalara öncülük etmesi bakımından mevcut çalışma önem arz etmektedir. Bununla birlikte, söz konusu sitelerin ayrıntılı bir çözümleme ve değerlendirilmesinden elde edilecek veriler (çıktılar), ileride bu amaçla tasarlanması düşünülen sitelerin de planlama aşamasında kullanılabilir olacaktır. Böylelikle, bu çalışmada, kimi değişkenler (parametreler) göz önünde bulundurularak geliştirilen bir çözümleme matrisi aracılığıyla Türkiye kaynaklı edebiyat sitelerinin, içerik, işlev ve kullanılabilirlikleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda da aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaya çalışılacaktır:

1. Edebiyat sitelerinin genel görünümleri nasıldır?
2. Bu sitelerdeki ağırlıklı yazın türü ve bu türlerin üretilme biçimleri nelerdir?
3. Siteler kimler ya da hangi kurum/ kuruluşlar tarafından tasarlanmaktadır?
4. Edebiyat sitelerindeki ağırlıklı doküman türleri (metin, resim, video ve ses) nelerdir?
5. Okurların bu sitelerle etkileşimi hangi yollarla gerçekleşmektedir?
6. Sitelerin otonom kullanımları için okurlara sunulan belli başlı arka plan yardım araçları nelerdir?
7. Sitelerdeki ticari etkileşim türleri nelerdir?

Yöntem

Bu çalışmada, var olan bir durumun sayısal ve ölçülebilir verilerle olduğu gibi değerlendirilmesi amaçlandığından nitel araştırma yöntemlerinden biri olan "tarama" modelinden yararlanılmıştır. Karasar (2020: 109)'a göre bu modele göre gerçekleştirilen araştırmalarda herhangi bir şekilde verileri değiştirme ve etkileme çabası güdülmez. Amaç, genelde var olan bir durumun geçmişteki ya da hâlihazırdaki durumunun ne olduğu, neyle ilgisinin bulunduğu ve nelerden oluştuğu türünden sorulabilecek sorulara yanıt aramaktır. Bu çalışmada da sitelere dair veriler (sitelerin içerikleri, kimi özellikleri ve nitelikleri) olduğu gibi derlenerek doküman incelemesi yaklaşımıyla çözümlenmiş ve

sayısallaştırılarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bunula birlikte, veriler önceden hazırlanmış bir değerlendirme matrisi aracılığıyla sayısal olarak derlenip, ardından çıkarım ve yorumlarda bulunulduğu (Gürbüz ve Şahin, 2018: 175) için çalışmada aynı zamanda nicel bir yaklaşımın da benimsendiği söylenebilir.

Sitelerin derlenmesi

Araştırmanın derlemi, *Google* arama motoru üzerinden Ekim- Aralık 2021 tarihleri arasında *Türkçe edebiyat siteleri*, *Edebiyat siteleri*, *Edebiyat* ve benzeri anahtar kelimeleri ile yapılan taramalar neticesinden ulaşılan “etkileşimli” edebiyat sitelerinden oluşturulmuştur. Sözü edilen tarihlerde yapılan taramalar esnasında “edebiyat” başlığı altında sıkça rastlanan, ortaöğretim öğrencilerinin üniversite giriş sınavlarına hazırlanmaları için sunulan bir takım edebiyat konulu ders notları ve soruları (alıştırma, test, denem sınavları vb.) içeren site, sayfa ve bloglar derleme dâhil edilmemiştir. Ayrıca kimi kişisel sayfalar ve bloglar da edebiyat dendiğinde ilk akla gelen öykü, şiir ve deneme gibi kimi yazın türlerini içermemesi, okuyucularına herhangi bir etkileşime imkân vermemesi, düzenli olarak güncellenmemeleri ve sadece kendi kurucuların yazılarını ya da bu kişilerin oluşturdukları içerikleri barındırıyor olmaları nedeniyle derleme dâhil edilmemiştir. Bütün bu sınırlama ve kıstaslar neticesinde bütüncü aşağıdaki 14 siteye indirgenmiştir:

- *Antoloji.com*: <https://www.antoloji.com>
- *Edebiyat burada*: <https://edebiyatburada.com>
- *Edebiyat defteri*: <https://www.edebiyatdefteri.com/>
- *Edebistan*: <https://edebistan.com>
- *İnsan okur*: <https://www.insanokur.org>
- *İzEdebiyat*: <https://www.izedebiyat.com>
- *Parşömen fanzin*: <https://parsomenfanzin.com>
- *Şiir defterim*: <https://www.siiirdefterim.com>
- *Litera*: <https://www.literaedebiyat.com>
- *Mahal edebiyat*: <https://mahaledebiyat.com>
- *Edebiyat evi*: <https://www.edebiyatevi.com>
- *Edebiyat haber*: <https://www.edebiyathaber.net>
- *Egoist okur*: <https://egoistokur.com>
- *Ne okuyorum*: <https://www.neokuyorum.org>

Değerlendirme matrisi

Sitelerin özümlemesinde kullanılacak değerlendirme matrisi, Kartal (2005: 243)’in yabancı dil olarak Fransızca öğretimi için tasarlanmış İnternet sitelerinin özümlemesi için kullandığı değerlendirme ızgarası (grille d’évaluation) ve benzer şekilde Yięit, Altun, Alev, Dertlioęlu ve Bülbül (2007)’ün öğretim amaçlı web sitelerinin değerlendirilmesine yönelik önermiş oldukları ölçekten hareketle aşağıdaki 7 (yedi) ana başlığa göre yeniden uyarlanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Değerlendirme matrisi

Sitenin genel görünümü	Statik-Dinamik
Sitelerdeki ağırlıklı yazın ve içerik türü	<i>Ağırlıklı yazın:</i> Şiir, roman, öykü, biyografi, deneme, tiyatro, eleştiri, gezi yazısı vb. <i>İçerik:</i> Özgün içerik, var olan içeriği paylaşma, var olan içeriği yorumlama
Site kurucuları	Şahıs, anonim, ekip
Doküman türleri	Metin, resim, video, sesli kitap, e-kitap
Site içi ve sosyal medya etkileşimleri	<i>Site içi:</i> Site yönetimi – okur etkileşimi, yazar – okur etkileşimi ya da okurların (kullanıcıların) kendi aralarında etkileşimi <i>Sosyal medya etkileşimleri:</i> Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, Pinterest, vb.
Yardımcı araçlar	Arama motoru, üç adımda bulma
Ticari etkileşim	Site içi reklam alımı, özgün içeriklerin telif hakkı alımı

Sitelerin çözümlenmesi

Çalışmanın bu bölümünde derlemdeki siteler, değerlendirme matrisindeki sıralamaya göre birbirleriyle karşılaştırmalı bir yaklaşım içerisinde çözümlenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Değerlendirmeler, öncelikle matris listesindeki değişkenlerin (parametrelerin) var ya da yok olması şeklinde işaretlenmesi yoluyla bulgulanmış ve ardından hemen hemen bütün başlıkları için ayrı bir derecelendirme listesi oluşturularak veriler yüzdelik cinsinden belirlenmiştir. Son olarak da bu veriler, sitelerin inceleme ve çözümlenme sürecindeki verilerle sentezlenerek tek tek yorumlanmıştır.

1-Sitenin genel görünümü: Edebiyat sitelerinin *genel görünümü*, “çağdaş” ve “eski” arayüz olarak iki ana başlıkta kategorize edilmiştir. Sitelerin 2/3 (%71,4)’ünden biraz fazlasının çağdaş bir ara yüze sahip olduğu gözlemlenirken geri kalan yaklaşık 1/3 (%28,5)’nün ise daha “eski” tabir edilebilecek bir arayüze sahip olduğu görülmektedir.

2. Sitelerdeki ağırlıklı yazın ve içerik türü: *Ağırlıklı yazın* türü bakımından değerlendirildiğinde, aşağıda Tablo 2’de görüldüğü üzere derlemdeki sitelerinin bünyelerinde toplamda 14 farklı yazın türü barındırdığı anlaşılmaktadır. Sözü edilen yazın türleri içerisinde ilk sırayı ağırlıklı olarak (%85,7) şiir ve öykünün aldığı, ardından sırasıyla, sitelerin hemen hemen 3/4 (%71,4)’ünde söyleşi, 3/5 (%64,2)’inde ise biyografi, inceleme ve deneme gibi edebi türlerin ağırlıklı yazın türü olarak yer bulduğu görülmektedir. Bununla birlikte, sitelerin yarısında (%50) mektup, 2/5 (%42,8)’inden biraz fazlasında da tiyatro eserleri ve bu türe ait haberler bulunmaktadır. Ayrıca 1/3 (%35,7)’ünden biraz fazlasında makale ve eleştiri türünde yazıları yer alırken, yaklaşık 1/5’inde ise roman, masal ve anı türünün olduğu gözlemlenmektedir. Son olarak, sitelerde edebi türler içerisinde en az görülen (%14,2) türün ise gezi yazıları olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Sitelerdeki ağırlıklı yazın türleri

<i>Ağırlıklı yazın türleri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Şiir	12	85,7
Öykü	12	85,7
Söyleşi	10	71,4
Biyografi	9	64,2
İnceleme	9	64,2
Deneme	9	64,2
Mektup	7	50
Tiyatro	6	42,8
Makale	5	35,7
Eleştiri	5	35,7
Roman	3	21,4
Masal	3	21,4
Anı	3	21,4
Gezi yazısı	2	14,2

İçerik türü bakımından ise siteler 3 (üç) farklı başlıkta deęerlendirilmiŐtir (Tablo 3). Öncelikle sitelerin neredeyse tamamına yakınının (%92,8) okurlarıyla (kullanıcılarıyla) önceden *var olan*, bir diğer ifadeyle daha önce matbu olarak basılmış bir içeriği paylaŐtıęı görülmürken, hemen hemen $\frac{3}{4}$ (%78,5)'ün ise okurlarına *özgün bir içerik* ve *var olan içeriğin yorumlanması* şeklinde bir hizmet sundukları belirlenmiştir. *Var olan içeriği paylaşma* başlığı bağlamında yukarıda da ifade edildiği üzere daha önce herhangi bir yazılı kaynakta bulunan eserlerin olduğu gibi İnternet ortamına aktarılması söz konusu iken, *özgün içerik* başlığında ise daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış yazılara/eserlere yer verildiği anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra, *var olan içeriği yorumlama* seçeneğinde de sitede sunulan/üretilen herhangi bir eser hakkında okurların kaleme aldıkları kişisel görüşlerini site yöneticileri ve/veya diğer okurlarla paylaŐtıęı metinler yer bulmaktadır.

Tablo 3. Sitelerdeki içerik türleri

<i>İçerik türleri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Var olan içeriği paylaşma	13	92,8
Özgün içerik	11	78,5
Var olan içeriği yorumlama	11	78,5

3. Sitelerin kurucuları: Derlemdeki edebiyat sitelerinin bünyesinde; “bize ulaŐın”, “hakkımızda”, “künye” ve benzeri başlıkların incelenmesi yoluyla sitelerin kim ya da kimler tarafından tasarlandıkları belirlenmeye çalışılmıştır. İnceleme neticesinde sitelerin $\frac{1}{3}$ (%35,7)'ünden biraz fazlasının ŐahıŐlar tarafından kurulduğu, yine aynı oranda (%35,7) bir kısmının ise kurucularına dair herhangi bir bilginin olmadığı için anonim olarak tabir edilebilecek siteler olduğu ve son olarak %28,5'lik bir kısmının ise editörlü ekiplerce profesyonel bir yaklaŐımla yayına hazırlandıkları anlaşılmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Site kurucuları

<i>Site kurucuları</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Şahıs	5	35,7
Anonim	5	35,7
Ekip	4	28,5

4. Doküman türleri: Sitelerindeki doküman türleri göz önünde bulundurulduğunda ise edebiyatın doğasına uygun olarak ilk sırada istisnasız tamamında (%100) metinlerin yer aldığı, benzer şekilde yine hemen hemen tamamına yakınında (%92,8) yazınsal içeriğin bağlamsallaştırılması, yani kullanıcıların sitelerdeki metinleri (içeriği) okumadan önce ya da okurken belli ölçüde içerik hakkında fikir sahibi olmaları için resimlerin bulunduğu görülmektedir. Diğer yandan, sitelerin yaklaşık $\frac{3}{4}$ (%71,4)'üne yakınında videolara yer veriliyor olması da bu 3 (üç) yaygın doküman türünün aynı zamanda sitelerin büyük bir kısmında bir arada bulunduğu işaret etmektedir. Ayrıca sitelerinden yaklaşık $\frac{1}{5}$ (%21,4)'inde e-kitaplara ve sadece tek bir sitede ise sesli kitaba rastlanmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. Doküman türleri

<i>Doküman türleri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Metin	14	100
Resim	13	92,8
Video	10	71,4
E-kitap	3	21,4
Sesli kitap	1	7,1

5. Site içi ve sosyal medya etkileşimleri: Geniş toplum kesimlerince sıklıkla kullanılan birçok sosyal medya platformunun/aracının edebiyat sitelerinin tamamına (%100) eklendiği görülmektedir. Dolayısıyla *site içi etkileşimlerin* de genellikle bu platformlar aracılığıyla sağlandığı söylenebilir. Bununla birlikte, sitelerin büyük bir çoğunluğunda (%92,8) site yönetimi ve okurlar/kullanıcılar arası etkileşime sosyal medya araçları ve elektronik posta yoluyla imkân tanınırken, benzer şekilde sitelerin yaklaşık $\frac{4}{5}$ (%78,5)'inde ise kullanıcıların kendi aralarında değişik ortamlar aracılığıyla etkileşim sağlayabildikleri gözlenmektedir. Son olarak, sitelerin büyük bir bölümünün (%78,5) okurlarına üyelik imkânı sağladığı da anlaşılmaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. Site içi etkileşim

<i>Site içi etkileşim</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Sosyal medya etkileşimleri	14	100
Site yönetimi ve kullanıcıları arası etkileşim	13	92,8
Site kullanıcıları arası etkileşim	11	78,5
Site üyelik durumu	11	78,5

Okurların kendi aralarında ya da site yönetimleriyle sosyal medya araçları üzerinden etkileşimleri bağlamında ise öncelikle sitelerin tamamında *Facebook* bağlantısına yer verildiği görölmektedir. *Facebook*'un hemen ardından sırasıyla sitelerin yaklaşık 4/5 (85,7)'inden biraz fazlasında *Twitter*, yarıdan biraz fazlasında (%57,1) *Instagram*, 2/5 (42,8)'nin biraz üzerinde aynı oranda *WhatsApp* ve *LinkedIn* yer almaktadır. Bunların yanı sıra, daha düşük oranlarda olmak kaydıyla *Pinterest* (%35,7), *Telegram* (%28,5), *Youtube* ve *Reddit* (%21,4), *Tumblr* ve *Messenger* (%14,2) gibi sosyal medya araçlarının da edebiyat sitelerinde etkileşim amaçlı kullanıldığını ve son olarak sıklık bakımından az da olsa (f=1) *oauth.uk*, *Digg*, *Viber*, *Skype*, *Kik*, *Wechat*, *Kakao*, *Snapchat* vb. ortamların da sitelerde varlığı gözlemlenmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Sosyal medya etkileşimleri

<i>Sosyal medya etkileşimleri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Facebook	14	100
Twitter	12	85,7
Instagram	8	57,1
Whatsapp	6	42,8
Linkedin	6	42,8
Pinterest	5	35,7
Telegram	4	28,5
Youtube	3	21,4
Reddit	3	21,4
Tumblr	2	14,2
Messenger	2	14,2
Diğer sosyal medyalar	1	7,1

6. Yardımcı araçlar: Çevrimiçi platformlarda kullanıcıların rahat gezinimini ve aradıkları içeriklere kolay ulaşımını sağlamak amacıyla oluşturulan kimi yardımcı arka plan araçlarının edebiyat sitelerindeki durumu ele alındığında ise; okurların bu ortamlardaki otonom kullanımlarını arttıracak yardımcı arka plan aracı niteliğinde sitelerin tamamında (%100) sadece *arama motoru* ve *üç adımda bulma* araçlarının eklendiği belirlenmiştir.

7. Ticari etkileşim: Son olarak edebiyat sitelerinin ticari bağlamda etkileşimleri incelendiğinde ise yarıdan biraz fazlasının (%57,1) bünyelerinde reklam barındırdığını görölmektedir. Bununla birlikte sitelerin yarısında (%50) da yayımlanan eserlerin telif haklarının korunduğuna dair uyarı niteliğinde ibarelerin olduğu dikkat çekmektedir. Bu ibarelerin kimi zaman eserlerin hemen altında, kimi zaman ise yayın ilkeleri kısmında *telif hakları saklıdır/korunmaktadır* şeklinde ifadelerle vurgulandığı gözlemlenmektedir.

Tartışma

Türkiye kaynaklı edebiyat sitelerinin çözümleme matrisindeki sıraya göre incelenmesi neticesinde elde edilen bulgular aynı sırayla bu bölümde yorumlanmaya çalışılmıştır. İlk olarak sitelerin genel görünümü bakımından, çözümleme aşamasında da vurgulandığı üzere “çağdaş” ve “eski” arayüz

olarak iki ana başlık altında değerlendirilebilir. Bu bağlamda, Dikener (2011: 157)'in da vurguladığı gibi günümüzde bir ürün alındığında ambalajının kimi zaman içeriğinin önüne geçmesi gibi, teması her ne olursa olsun, herhangi bir siteye girildiği anda ilk olarak tasarımının göze çarpması yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim sözü edilen sitenin hem emsallerine göre daha dikkat çekici olması hem de sunulan içeriğin daha anlaşılır olmasının yanı sıra kullanıcıların uzun süre gezinimine imkân vermesi, göz yormayan renklerin tercih edilmesi ve belli başlı bir tasarımının olması o sitenin sunmayı amaçlamış olduğu mesaj ya da mesajların doğru bir biçimde anlaşılmasına yardımcı olur. Bununla birlikte, hiç şüphesiz görünüş olarak canlı, ilgi çekici ve daha çağdaş bir arayüze sahip herhangi bir site, kullanıcıların dikkatini çekebilse de aynı zamanda sahip olduğu görünüm itibarıyla salt bir hedef kitleye hitap etmemesi gerekir, bir diğer ifadeyle site her yaştan, her sosyokültürel yapıdan insanın aynı oranda ilgisini çekebileceği zamansız bir tasarıma sahip olmalıdır. Bu ölçütler, derlem kapsamında çözümlenen Türkiye kaynaklı edebiyat siteleri için göz önünde bulundurulduğunda; yukarıda da değişik vesilelerle vurgulandığı gibi sitelerin büyük bir çoğunluğunun *dinamik* olarak adlandırdığımız çağdaş bir arayüze sahip olduğu, ancak az sayıda da olsa “eski”, yani *statik* bir görünüme sahip sitelerin varlığı da göze çarpmaktadır. Ancak bu yapıda olan sitelerin yeni içerikler yükleyerek kendilerini güncelleme durumları ise (eski) arayüzlerinden/ yapılarından daha ziyade site yöneticilerinin tercihlerinden kaynaklandığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, Fang ve Holsapple (2007) 'in da İnternet kullanıcılarının her zaman modern tasarımlara değil, bazen tasarım açısından yetersiz olan sitelere de karşılaşmalarının mümkün olduğuna dikkat çekerken Çevik (2019: 122) ise günümüzde İnternet sitelerinin özellikle sahip olması gereken temel özellikleri; ilgi çekici olmaları ve kullanılabilirlikleri bakımından kullanıcılarına kolaylık sağlamaları şeklinde sıralamaktadır. Benzer şekilde Cormode ve Krishnamurthy (2008) de Web 2.0 araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte günümüzde artık sitelere yazılı, görsel, sesli dokümanların kolaylıkla eklenebildiğinin altını çizerek, içerik üreticileri ve yayıncıların tasarımları sırasında rakiplerinden ayrışmalarını sağlayacak yollar izlemesi gerektiğini belirtmektedir.

Sitelerdeki ağırlıklı yazın türüne dair bulgulara bakıldığında ise en yaygın türün şiir ve öykü olduğu görülmektedir. Engin (2004: 67) bu durumu, yani edebiyat sitelerinde şiirin çok tercih edilme nedenini, insanların bir anlamda şiir ile “*haykırışlarına yankı bulabilmeleri*” şeklinde açıklarken, Yalçın ve Atmaca (2020: 187) ise öykülerin yaygınlığıyla ilgili; bu türün romanlara göre yazımının çok daha kısa olmasından ziyade olayları yoğunlaştırılmış bir şekilde anlatabilmesi ve aynı zamanda sade ve anlaşılır bir dille yazılmış olmaları sebebiyle edebi tür olarak çok rağbet görebildiklerini ifade etmektedir. Diğer yandan, sitelerde en sıklıkla paylaşılan şiir ve öykülerin her daim edebiyatımızın usta şair ve yazarlarına ait olmadığı zaman zaman amatör şair ve yazarların da çalışmalarının paylaşıldığı gözlenmektedir. Örneğin *Antoloji* (www.antoloji.com) sitesi okurlar üye oldukları taktirde anasayfanın solunda yer alan *şiir ekle* butonuna tıklayarak kendi şiirlerini bu siteye ekleyebilmekte veya diğer kullanıcılar tarafından önceden eklenen içeriklerini okuyabilmektedirler.

Şiir ve öyküyü takiben sitelerde sıklıkla tercih edilen bir diğer tür de *söyleşidir*. Yazarın, kendi seçtiği herhangi bir konu hakkındaki görüşlerini okurlarıyla karşılıklı konuşma tarzında kaleme aldığı yazılar olarak da tanımlanabilen bu tür, Odacı (2001: 93)'nın da belirttiği Türk edebiyatında *Tanzimat* (1839-1876)'la birlikte ilerleyen gazetecilikle yerini bulur ve gelişir. Ancak edebiyat sitelerindeki mevcut *söyleşi* türünün daha ziyade günümüz Türk edebiyatının yazar ve şairleriyle yapılan sohbetlerden oluştuğu söylenebilir.

Diğer yandan, *biyografi*, *inceleme* ve *deneme* gibi edebi türlere de sitelerde eşit oranlarda yer verildiği görülmemektedir. Apaydın (2001: 170), *biyografi* türündeki eserleri; yakınlık ya da ilgi duyulan veya hayatı hakkında merak uyandıran biriyle ilgili, o kişiyi ölümsüzleştirme amacıyla yazılan eserler olarak

tanımlamakla birlikte sitelerde “biyografi” başlığında dizinlenen metinlerin aslında kimi zaman bir takım yazar ve şairlerin hayatları ve eserleri hakkında kısa bilgilendirmeler içeren metinlerden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, herhangi bir edebi eserin, türü, konusu, teması, bölümleri, olay örgüsü gibi kimi özelliklerinin anlatıldığı/ tanıtıldığı metinlerden oluşan *inceleme* türü başlığı altında da yine kimi sitelerde yeni yayımlanan kitap veya e-kitapların okuyucular için yorumlandığı gözlenmektedir. Mengi (2005: 353)’nin; bireyi veya toplumu ilgilendiren kimi konu ya da konular hakkında anlatımı ve anlaşılabilirliği kolay ancak edebi ve estetik açıdan tatmin edici eserler olarak gördüğü *deneme* türü ise sitelerde şiir ve öykü kadar yayın görünmese bünyelerinde en az onlar kadar özgün içerikler barındırdıkları söylenebilir. Bu bağlamda, son olarak sitelerde oldukça az yer verilen ve özgün içerik olarak da üretimi neredeyse yok denecek kadar az olan bir başka tür ise *gezi yazıları*dır. Bu başlıkta çoğunlukla Evliya Çelebi, Bedri Rahmi Eyüpoğlu ve Falih Rıfkı Atay gibi bu türde klasik ve çağdaş Türk edebiyatında en bilindik yazarların kült eserlerinden kimi seçmelerin kullanıcılara sunulduğu görülmektedir. Tozoğlu (2016: 64), sosyal medya araçlarının hızı ve herkes tarafından erişilebilirliğinin fotoğrafçılık sanatını olumsuz anlamda etkilediği ifade etmektedir. Benzer sebeplerin gezi yazıları için de geçerli olduğu söylenebilir. Şöyle ki özellikle her şeyin anlık olarak paylaşılabilirliği farklı sosyal medya mecralarıyla birlikte gezilip keşfedilen yeni yerlerin *vlog* (video-blog) biçiminde sesli ve görsel olarak veya üzerine görüşlerin yazıldığı bir fotoğraf olarak anlık paylaşılabilir olması gibi nedenlerden bu edebi türe olan ilginin her geçen gün azaldığı söylenebilir. Böylelikle de sosyal medyanın gösterme/ yayma/ paylaşma hızıyla kıyaslandığında da ziyaret edilen/gidilen herhangi bir yer ya da yerlerden edinilen izlenimlerin yazı aracılığıyla estetik bir biçimde betimlenerek yayımlanması hiç şüphesiz daha zor olması sebebiyle daha az tercih edilir olmaktadır.

Siteler içerik türleri bakımından incelendiğinde; *var olan içeriği paylaşma*, *özgün içerik* ve *var olan içeriği yorumlama* şeklinde üç ana başlık altında değerlendirilebilecekleri görülmüştür. Öncelikle *var olan içeriği paylaşma* bağlamında sitelerde, Sait Faik Abasıyanık, Sabahattin Ali, Nazım Hikmet ve Aziz Nesin gibi çağdaş Türk edebiyatının önde gelen yazar ve şairlerinin yanı sıra, Franz Kafka, Anton Çehov, Tolstoy ve Stefan Zweig gibi 19 ve 20. yy. dünya edebiyatının önemli yazarları dâhil birçok ünlü yazar ve şairin kaleme aldığı eserleri üzerinde herhangi değişiklik yamadan (kim zaman da sadece söz konusu eserlerin kapaklarının süslediği görülmektedir) paylaşıldığı gözlenmektedir. Bu yaklaşımın, incelenen edebiyat siteleri tarafından hâlihazırda en çok tercih edilen içerik üretme biçimi olarak da benimsendiği söylenebilir. Söz konusu durum, yani daha önce yayımlanmış ve döneminde oldukça etki yaratmış bir eseri içerik olarak paylaşmanın bir edebiyat sitesinin yaygın kullanım politikası olması; böyle bir yaklaşımın yeni ve özgün bir içerik üretmekten çok daha kolay ve maliyetsiz olması, arama motorlarından bilindik eserleri aratan bir okurun bu vesile ile doğrudan aradığı esere ulaşabilme ihtimali, yeni bir eser ortaya koyarken yaşanabilecek olası “beğenilmeme” kaygısının ve mevcut beğenilmiş bir eseri paylaşmanın daha risksiz olması gibi farklı dinamiklerle açıklanabilir. Ünal (2004: 70) ise bu tür içerik üretme biçimini; dijital ortamlarda yayımlanan içeriklerin hala matbu edebiyatın bir izdüşümü olduğu ve farklı bir yol çizemediği biçiminde ifade etmektedir.

Var olan içeriği yorumlama başlığı altında ise ağırlıklı olarak yukarıda bahsedilen yazarların eserleri hakkında kamuoyunun veya bireysel olarak kimi yazarların düşüncelerini dile getirdiği, bir anlamda daha çok eleştiri kategorisinde gözlemleyebildiğimiz içeriklere rastlanmaktadır. *Özgün içerik* başlığına gelince, Cormode ve Krishnamurthy (2008)’in da vurguladığı gibi Web 2.0 araçlarının yaygınlaşması ve beraberinde kullanıcılara İnternet ortamında herhangi bir konu hakkında yorum yapabilme, içerik üretme (doküman ekleme) ve bunları paylaşabilme gibi imkanlar sunması neticesinde farklı çevrimiçi toplulukların ortaya çıktığı görülür. Böylelikle neredeyse her bir kullanıcı (okur) da artık yavaş yavaş bir içerik üreticisine dönüşür. Örneğin, *Instagram*’ın yaygınlaşması ile kimileri fotoğrafçılıktaki

yeteneklerini, *Youtube*'un yaygınlaşması ile yemek yapmayı seven kişilerin aşçılıktaki yeteneklerini sergilemeleri gibi kullanıcılarının da içerik ekleyebildiği edebiyat sitelerin çoğalmasi ile birlikte edebiyatseverler amatörce de olsa farklı edebi türlerde kalem oynatmaya başlar. Özdenören (2004: 45), bahsi geçen bu amatör yazarların yazdıkları şiir veya başka türlerdeki metinleri kendi sosyal medya hesaplarından paylaşma veya matbu olarak bastırma yerine bu tür siteleri tercih etmelerini başlıca iki nedene bağlamaktadır. İlk olarak; sözü edilen amatör yazarların ortaya koyduğu eserlerin matbu olarak herhangi bir yayınevinden yayımlanması mümkün olmayan eserler olması sebebiyle bu ürünlerini edebiyat siteleri aracılığıyla diğer kullanıcılara/ okurlara sunmak istemeleri, bir diğer nedeni ise bu işi profesyonel olarak sürdüren ya da sürdürmüş yazarların kitlelerce tanınmalarını kolaylaştırmak için bu yolu tercih etmeleridir. Ancak edebiyat sitelerinin tekdüzelikten kaçınabilmeleri için amatör çalışmaların yanında farklı düşünce yapılarından çıkan eserlere de yer vermesi gerektiği de yadsınamaz bir gerçektir.

Edebiyat sitelerinin kimler tarafından kurulduklarına ilişkin bulgular incelendiğinde de sitelerin bir bölümünün kişisel girişimler sonucunda oluşturulduğunu ve sözü edilen bu girişimcilerin de çoğunlukla (amatör) yazar olmaları sebebiyle edebiyat dünyasıyla yakından ilgilendikleri anlaşılmaktadır. Ortak (anonim) olarak hayata geçirilen sitelerin kurucuları hakkındaki bilgiler ise *Edebiyat defteri* (<https://www.edebiyatdefteri.com/>) örneğinde olduğu gibi ağırlıklı olarak sadece site isimlerini içeren elektronik posta adreslerinden (info@edebiyatdefteri.com) ibaret olduğu görülmektedir. Böylelikle Salman (2002)'in da belirttiği gibi elektronik yayınlar açısından düşünüldüğünde, özellikle İnternet sitelerinin genelinde yaygın olarak gözlemlendiği üzere söz konusu edebiyat sitelerinin de kim ya da kimler tarafından hazırlandığının tam olarak bilinmemesi içerikte yer alan bilgilerin de ne derece doğru olduğu sorusunu akla getirmektedir (akt. Erol, 2009: 21).

Tüm bunların yanı sıra, editoryal ekiplerce hazırlanan edebiyat siteleri incelendiğinde ise bu siteleri emsallerinden ayıran en belirgin özelliğın, konularında uzman kişiler tarafından profesyonel bir bakış açısıyla tasarlanma ve yönetilmelerinin yanı sıra yayımlanması için buralara önerilen/ gönderilen yazıların da editoryal bir süreçten geçiriliyor olmalarıdır. Örneğın aynı zamanda çalışmanın derleminde yer alan Caner Almaz'ın genel yayın ve proje geliştirme sorumlusu olarak görev yaptığı *Ne okuyorum* (<https://www.neokuyorum.org>) adlı sitenin ana sayfasının üst bilgi kısmında *Ekibe Katıl* sekmesi aracılığıyla gerekli kriterleri sağlayan kullanıcıların site ekibine dahil olma durumları söz konusudur. Ancak kurulma biçimi nasıl olursa olsun, İnternet yayıncılığı yapan kişilerin uğraşlarını dijital ortamlarda sürdürmeyi amaçladıkları söylenebilir. Dede (2004: 55)'ye göre bunun en temel nedenlerinden biri ise basılı (matbu) yayıncılığın elektronik yayıncılığa göre çok daha maliyetli olması ve İnternet yayımlanan içeriğın daha geniş kitlelere ulaşılabilir olmasıdır.

Sitelerde yer alan doküman türlerine dair bulgular incelendiğinde de edebiyatın doğası gereği ağırlıklı olarak yazınsal metinler yer verildiği görülmektedir. Her ne kadar günümüzde “dijital edebiyat” olgusunun ülkemizde de yeni bir gelişiminden söz edilse de sitelerdeki ağırlıklı yazın türleri içerik üretme bağlamında değerlendirildiğinde yukarıda da vurgulandığı üzere bu platformlarda çoğunlukla *önceden var olan bir içeriğın paylaşılma* durumuyla karşılaşmaktadır. Söz konusu durum, yani her sitede ağırlıklı olarak “klasik metin” formatında içeriklerin yer alması edebiyatın henüz tam olarak dijital bir formatta yapılmadığını, bir başka ifadeyle hala matbu edebiyat ürünlerinin İnternette yayımlandığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Özdenören (2004: 45) ise bu durumu; sanal ortamda yapılan edebiyatı, matbu edebiyattan ayıran henüz özel bir dili veya belli başlı biçimlerinin olmadığını ve bunların olabilmesi için de zamana ihtiyaç olduğu şeklinde açıklamaktadır. Metinleri takiben sitelerde kullanılan diğer doküman türleri ise resim, fotoğraf ve videodur. Son yıllarda bu alanda

görülen teknolojik gelişmelere koşut olarak sitelerde her ne kadar e-kitap ve sesli kitap gibi dokümanlar yer bulmaya başlasa da çoğunlukla sitelerdeki alt yapı yetersizlikleri nedeniyle henüz bu türden dokümanlara erişim tam olarak sağlanamamaktadır. Ayrıca sözü edilen bu doküman türlerine erişim zorluğunun bir diğer nedeni de telif haklarıyla ilgili sorunlardan kaynaklandığı söylenebilir.

Edebiyat sitelerindeki etkileşimden söz edildiğinde ise bu sitelerdeki etkileşim biçimlerinden ya da bunların kullanım sıklığı ve etkisinden daha ziyade sitelerdeki bu olanakları kullanıcılarına ne tür yollarla sunuldukları göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır. Sitelerin okurlarla olan etkileşim süreçlerinde okurların genellikle kimi zaman içerikler hakkındaki görüşlerini site yönetimine iletmek için kimi zaman da çeşitli sorular sormak için etkileşim araçlarını tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Yıldırım (2014: 54), insanların, fikir sahibi olsunlar ya da olmasınlar, her daim ilgilerini çeken kimi olgu ve durumlar ile ilgili yorum yapmayı sevmediklerini de belirtmektedir. Böylece, özellikle günümüzde İnternet ortamı ve onun eşzamanlı ya da artzamanlı etkileşime olanak sağlayan kimi araçlarının da bu durumun özgürce gerçekleşmesine ön ayak oldukları bir gerçektir. Edebiyat siteleri için de aynı benzer bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Kullanıcılar site üzerinden birbirleriyle rahatlıkla iletişim kurabilmekte ve üretilen içerik ile ilgili görüşlerini de yine birbirlerine aktarabilmektedirler. Ayrıca, bu tür etkileşim biçimleri sadece siteyle sınırlı kalmamakta, kimi zaman sosyal medya aracılığıyla daha da genişleyebilmektedir. Her iki etkileşim biçiminde de kimi siteler kullanıcılar için ayrı ileti (mesaj) panelleri oluştursa da çoğunlukla paylaşılan bir içeriğin altındaki yorum kutuları üzerinden gerçekleştiği gözlenmektedir.

Sitelerin üyelik durumları ile ilgili bulgular incelendiğinde ise her ne kadar büyük bir çoğunluğuna herhangi bir ücret ödenmeden üye olunabilme imkânı sunulmuş olsa da üyeliğin okurlara, üye olmayanlara göre herhangi bir ayrıcalık sağladığı söylenemez. Böylelikle, çoğunlukla haber sitelerinde üye olunulduğu zaman karşılaşılan, “*yeni haberleri bildirim olarak görmek için üye olmak*” özelliğinin edebiyat sitelerinde pek tercih edilen bir özellik olmadığı da anlaşılmaktadır.

Etkileşim türleri içerisinde incelenen bir diğer başlık da sitelerdeki sosyal medya araçlarının varlığıdır. Bu bağlamda, ilk bakışta edebiyat sitelerin görünürlüklerini ve kullanıcılarıyla olan etkileşimlerini arttırmak için yaygın olarak kullanılan bu araçlardan yararlanmak istedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca siteler üzerinden bu araçlar yoluyla gerçekleşen etkileşim biçiminin de site için etkileşimlerden farklı olduğu görülmektedir. Özellikle *Facebook*, *Instagram*, *Twitter* ve benzeri araçlar üzerinden daha çok sitelerde yayımlanan içerikler hakkında kısa bilgiler paylaşılırken, *WhatsApp*, *Telegram* ve *Messenger* gibi platformlar üzerinden ise içeriklerin bağlantılarının paylaşıldığı gözlenmektedir. Her iki etkileşim durumunda da nihai amacın, sitenin tanınırlığını ve kullanıcı sayısını arttırmak olduğu söylenebilir.

Sitelerdeki yardımcı arka plan araçlarına dair bulgulara bakıldığında ise en sık görülen yardım araçlarının *arama motorları* ve *üç adımda bulma* özelliğinin olduğu görülmektedir. Assadi ve Beaudouin (2002: 175)'in, kalabalık bilgi yığımları içerisinde aranan içeriğin kolaylıkla bulunmasını sağlayan araçlar olarak tanımladıkları arama motorlarının edebiyat sitelerinde ne denli tercih edildiklerine bakıldığında ise özellikle son yıllarda tasarlanan edebiyat sitelerinin neredeyse tamamında arama motorlarını görmek mümkünken, “eski” denebilecek arayüze sahip sitelerde ise özelliğe rastlanmadığı söylenebilir. Söz konusu durum, sitelerin tasarlanması aşamasında kullanılan yazılımların/ programların kimi teknik özellikleriyle doğrudan bir bağlantısının olmasıyla da açıklanabilir. Diğer yandan, kullanıcıların ulaşmak istedikleri herhangi bir doküman ya da içeriğe kısa bir yola ulaşmalarına yardımcı olan *üç adımda bulma* özelliği ise benzer şekilde çağdaş/ dinamik bir arayüze sahip sitelerde yeterli sayılabilecek nitelikte olsa da eski tarihli sitelerde bu özellik

bulunmaktadır. Dolayısıyla söz konusu arka plan aracı için de yapısı gereği güncel veya dinamik kategorisindeki sitelerin sahip olabileceği bir özellik olarak değerlendirme de bulunulabilir.

Son olarak edebiyat sitelerindeki ticari etkileşim biçimlerinin ele alındığı bulgular incelendiğinde de sitelerinin yarıdan fazlasının bünyelerinde reklam barındırdıkları görülmektedir. Söz konusu reklamlar iki ana başlık altında değerlendirilebilir: İlk başlıkta, site türü fark etmeksizin *Google Ads* aracılığıyla verilen reklamların okurların karşısına çoğunlukla *banner* reklam biçiminde çıktıkları görülürken, bir diğer başlıkta ise ağırlıklı olarak sitelerde yorumlanan kimi kitapların (edebi eserlerin) o siteler aracılığıyla satılması veya satın alınabilecek diğer ticari portalların bağlantılarının paylaşılmasıyla yoluyla gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Dikener (2011: 153), söz konusu etkileşim biçimini, bir diğer ifadeyle İnternet reklamcılığını olağan bir durum olarak değerlendirerek, böylesi bir durumun yaygın olmasının sadece gelişmemiş ülkelere has bir olgu olmadığını, bilakis sanayileşmiş ülkelerde de sıkça rastlanan bir durum olduğunu vurgularken, Kalan (2016: 73) ise İnternet reklamcılığında pazarlanan ürün ile ilgili geri bildirim doğrudan sağlanabildiği için hem kullanıcı hem de işletme lehine avantajlı bir durum oluşturduğunu ifade etmektedir. Öte yandan, çalışmada ticari etkileşim kapsamında değerlendirilen eserlerin telif hakları durumu da yine neredeyse sitelerin yarısında korunur halde olduğu gözlenmektedir. Bu türden veriler/ uyarılara da genellikle sitelerin gizlilik politikaları kısmında ya da ara yüzlerin en alt kısımlarında yer alan “telif hakları saklıdır/korunmaktadır” yazılılarıyla rastlanmaktadır.

Sonuç ve öneriler

Çözümlemeler neticesinde; Türkiye kaynaklı edebiyat sitelerin büyük çoğunluğunun dinamik bir görünüme sahip oldukları, içerik üretme biçimleri bakımından hala matbu edebiyatın egemenliğinde buldukları ve bu bağlamda henüz kendilerine has tarzlarının olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, sitelerin çoğunlukla amatör yazarlar tarafından kuruldukları ve yönetildikleri, ağırlıklı doküman türü olarak edebiyatın doğasına da uygun olacak şekilde başta metin içerdikleri ancak kimi zaman resim ve ses türünde dokümanlar da sundukları görülmektedir. Etkileşim bağlamında ise özellikle sosyal medya araçları sayesinde site içi veya site dışı kullanıcıların ve yazarların birbirleriyle iletişim sağlayabildikleri, eserler hakkında yorum yapabildikleri ve bilgi alışverişinde bulabildikleri gözlemlenmektedir. Sitelerin ayrıca *arama motoru* ve *üç adımda bulma* gibi yardımcı arka plan araçlarıyla okuyucuların site içi arama ve gezinimlerini kolaylaştırdıkları, yarıya yakın reklam barındırdığı ve bunlar sayesinde de ticari etkileşime olanak sağladıkları ve son olarak yine yarıya yakınında sunulan eserlerin telif haklarının korunduğu anlaşılmaktadır.

Bütün bu veriler dikkate alındığında sitelerin geliştirilmesine yönelik şu önerilerde bulunulabilir: Öncelikle edebiyat sitelerinin kullanıcılarına sunmayı hedeflediği öykü, şiir, deneme vb. yazınsal içerikler her ne kadar ağırlıklı olarak bu platformlarda yer alsada ortaöğretim müfredatındaki edebiyat derslerine yönelik eğitim amaçlı içerikler ve yine çeşitli başlıklar altında daha çok edebiyatla ilgili haber niteliği taşıyan kimi yazılara da “edebiyat” başlığı yer verildiği görülmektedir. Söz konusu durum, yani herhangi bir edebi türe ait olmayan içeriklerin varlığı kullanıcıları yanlış yönlendirebilmekte ve zaman kayıplarına sebep olabilmektedir. Dolayısıyla, “saf” edebiyat denebilecek içeriklerin bulunduğu platformlar ile eğitim amaçlı bilgi ve materyal sunan sitelerin ayrımı yapılarak, özellikle de eğitsel amaçlı edebi bilgiler içerebilecek platformlar için başka tasarımlar düşünülmelidir.

Bir diğer konu ise bu platformlarda sunulan içeriklerin ve buradaki bilgilerin ne derece doğru olduğuyla ilgilidir. Bu bağlamda site yöneticilerine ve editoryal ekiplere büyük bir sorunluluk düşmekle birlikte

kaçınılmaz olarak yönetici ve ekiplerin de alana dair yeterince bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Edebiyat sitelerin tercih edilebilirliğini etkileyebilecek bir diğer özellik ise bu platformların e-kitap ve sesli kitap gibi ortamlara da bünyelerinde yer vermeleridir. Sözü edilen araçların bu platformlara eklenmesi durumunda işitme ve görme engelli bireylerin edebiyat sitelerini kullanıcı (okur) olarak takip etmeleri kolaylaşacağı gibi bu durumun kitap okumaya zaman bulamayan kişiler için de fayda sağlayacağı söylenebilir. Arıca günümüzde İnternet teknolojilerinin geldiği son nokta olarak bilinen Web 3.0 araçları sayesinde her geçen gün yenilenen ve değişen yeni bir sanal dünyanın oluştuğu gözlenmektedir. Böylelikle Türkiye kaynaklı edebiyat sitelerinin de gelişen bu yeni sanal dünya anlayışına ayak uydurarak teknolojik altyapılarını yenilemeleri gerekmektedir. Son olarak, sitelerin periyodik olarak içeriklerinin güncellenmesi sayesinde takipçi sayılarında artış sağlanabilir ve bu yolla daha geniş kitlelere ulaşarak daha kolay reklam alınabilir. Böylelikle ticari etkileşimlerini de artırarak daha çok maddi bir kazanç elde etme fırsatları ortaya çıkabilir.

Kaynakça

- Apaydın, M. (2001). Biyografik romanlar ve Türk Edebiyatında biyografik romanın gelişimi üzerine bazı gözlemler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(7), 165-176. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50082>
- Assadi, H., & Beaudouin, V. (2002). Comment utilise-t-on les moteurs de recherche sur Internet? *Réseaux*, (116), 171-198. <https://www.cairn.info/revue--2002-6-page-171.htm>
- Asutay, H. (2009). Elektronik yazın yeni teknolojilerle birlikte yazın dünyasında ortaya çıkan yeni yazınsal tür ve biçimler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 63-86. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trakyasobed/issue/30226/326373>
- Asutay, H., & Çınar, S. (2012). Yazınbilim bağlamında *izEdebiyat* sitesinin incelenmesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 149-160. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil/issue/21787/615583>
- Avcı, N., & Topçu, D. (2021). Sosyal medya, dil ve edebiyat. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 5-26. <https://doi.org/10.20493/birtop.860619>
- Aydoğan, F., & Kırık, A. M. (2012). Alternatif medya olarak yeni medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (18), 58-69. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/788651>
- Batur, E. (2001, 4 Kasım). İnternet ve edebiyat. *Cumhuriyet*. <http://www.enisbatur.org/arsiv/okumalambasi/docs/2001/041101.html/>
- Beaudouin, V. (2012). Trajectoires et réseau des écrivains sur le web: Construction de la notoriété et du marché. *Réseaux*, (175), 107-144. <https://doi.org/10.3917/res.175.0107>
- Bélisle, C. (2011a). Les nouveaux environnements de lecture. In C. Bélisle (Ed.), *Lire dans un monde numérique* (pp. 179-194). Villeurbanne, France : Presse l'Enssib.
- Bélisle, C. (Ed.) (2011b). *Lire dans un monde numérique*. Villeurbanne, France : Presse l'Enssib.
- Boisvert, A.-M. (2009, 25 août). Littérature électronique et hypertexte. *La Revue des Ressources*. <https://www.larevuedesressources.org/litterature-electronique-et-hypertexte,028.html>
- Bootz, P. (2011). La littérature numérique en quelques repères. In C. Bélisle (Ed.), *Lire dans un monde numérique* (pp. 205- 241). Villeurbanne, France: Presse l'Enssib.
- Bouchardon, S. (2011). Digital literature and the Digital. *Journal of Writing in Creative Practice*, 4(1), 65-78. https://doi.org/10.1386/jwcp.4.1.65_1
- Bouchardon, S. (2019). Littérature numérique: dix marches à franchir? *Komodo21 -Usages, formes et enjeux de la poésie numérique*, (12), 1-27. <http://komodo21.fr/litterature-numerique-dix-marches-a-franchir>

- Brunel, M., & Bouchardon, S. (2020). Enseignement de la littérature numérique dans le secondaire français : une étude exploratoire. *Revue de recherches en littérature médiatique multimodale* [En ligne], (11), 1-30. <https://doi.org/10.7202/1071476ar>
- Carreño, O. (1993). Le texte, l'image et le son en interactivité dans les hypermedias. *Communication & Langages*, (95), 96-105. https://www.persee.fr/doc/colan_0336-1500_1993_num_95_1_2424
- Clément, J. (2001). La littérature au risque du numérique. *Document numérique*, 5 (1-2), 113-134. <https://doi.org/10.3166/dn.5.1-2.113-134>
- Cormode, G., & Krishnamurthy, B. (2008). Key differences between Web 1.0 and Web 2.0. *First Monday*, 13(6) [Online]. <https://doi.org/10.5210/fm.v13i6.2125>
- Çakmak, E., & Altun, A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin hipermetinsel okuma süreçlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 63-74. <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/515-published.pdf>
- Çam, Z. (2008, Nisan). "Edebiyata kurumsal bakış". *DüşLE Edebiyat ve Kültür Dergisi*. <http://www.dusle.com/icerik/index.php?p=79&kt=6&es=51>
- Çavaş, R. (2010). E-kitap ortalama okuru hızlı okur yapar mı? *Notos*, (4), 19.
- Çelik, T. (2014). İnternet sitelerinin içerik ve kullanılabilirlik kalitelerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 137-154. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/147610>
- Çevik, İ. F. (2019). Üniversite resmi İnternet sitelerinin görsel açıdan mukayeseli incelemesi. *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences*, 5(22), 700-712. <http://dx.doi.org/10.31568/atlas.351>
- Dede, M. B. (2002, 13 Ağustos). "İnternette kâğıt yayıncılığı ve interaktivite". *Dergibi*. <https://dergibi.com/internette-kagit-yayinciligi-ve-interaktivite/>
- Dede, M. B. (2004). Edebiyatın İnternet'teki izdüşümü. *Hece*, (96), 55-59.
- Di Rosario, G., Grimaldi, K., & Meza, N. (2019). The origins of electronic literature: An overview. *Texto Digital*, 15(1), 4-27. <https://doi.org/10.5007/1807-9288.2019v15n1p4>
- Dikener, O. (2011). İnternet reklamcılığında Web sitesi tasarımının önemi. *Erciyes İletişim Dergisi Akademia*, 2(1), 152-166. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66311>
- Dilmen, N. E. (2007). Yeni medya kavramı çerçevesinde internet günlükleri-bloglar ve gazeteciliğe yansımaları. *Marmara İletişim Dergisi*, 12(12), 113-122. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2936>
- Doğan, R. S. (2016). *Edebiyat siteleri çerçevesinde sosyal medya edebiyatı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Engin, S. (2004). Edebiyat nokta kom. *Hece*, (96), 66-69.
- Ergün, M., & Ergün, E. (2008). Web sitelerinin çeşitli özellikleri ve eğitim kurumları Web sitelerine yansımaları. *Kuramsal Eğitimbilim*, 1(1), 2-19. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/304104>
- Erol, A. (2009). *Dünyada ve Türkiye'de elektronik yayıncılık*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Erol, M. (2004). Sanaldan "banala" edebiyat. *Hece*, (96), 74-78.
- Ertzscheid, O. (2002, 31 Octobre). "L'hypertexte : haut lieu de l'intertexte". *La Revue des Ressources*. <http://www.larevuedesressources.org/spip.php?article27>
- Eskelinen, M., & Di Rosario, G. (2011). *Electronic Literature publishing and distribution in Europe*. Jyväskylä, Finland: University of Jyväskylä Press.

- Falay, E. (2005, Nisan). "İnternet ve İnternet edebiyatı: Sanalı gerçeğinden başka mı?". *DüşLE Edebiyat ve Kültür Dergisi*. <http://www.dusle.com/icerik/index.php?p=43&kt=6&es=45>
- Fang, X., & Holsapple, C. W. (2007). An empirical study of web site navigation structures' impacts on web site usability. *Decision Support Systems*, 43(2), 476-491. <https://doi.org/10.1016/j.dss.2006.11.004>
- Fenniche, R. (2011). Hyperlecture et culture du lien. In C. Bélisle (Ed.), *Lire dans un monde numérique* (pp. 163- 171). Villeurbanne, France : Presse l'Enssib.
- Güneş, F. (2016). Kâğıttan ekrana okuma alanındaki gelişmeler. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-18. <https://doi.org/10.14686/buefad.v5i1.5000155474>
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (5. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Harmancı, M. (2004). E-edebiyat: Eee edebiyat. *Hece*, (96), 60-62.
- Hassani, F. G., & Mouina, R. (2021). Les nouveaux rôles des communautés d'auteurs et de lecteurs sur Internet. *Sqmdion Med*, (6), 1-16. https://revues.imist.ma/index.php/SEMEION_MED/article/view/28560/14891
- Hayles, N. K. (2007, January 2). "Electronic literature: What is it?". *The Electronic Literature Organization*. <https://eliterature.org/pad/elp.html#sec1>
- Henry, C. (2018). *L'archivage de la littérature numérique en ligne*. (Mémoire de fin d'études). Lyon, France: Université de Lyon, Domaine-Sciences humaines et sociales, Mention- Sciences de l'information et des bibliothèques (Archives numériques).
- Hepkon, H. (2010). Basılı kitap sektörü adına e-kitaba karşı çıkmanın anlamı bulunmuyor. *Notos*, (4), 22.
- Kalan, Ö. (2016). Yeni medyada reklam ve etik sorunlar. *Atatürk İletişim Dergisi*, (10), 71-89. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397951>
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (35. baskı). Nobel Yayınları.
- Karataş, S., Üstündağ, M. T., Çakır H., & Şahin, S. (2017). Mobil günlüklerin (moblog) öğretmen eğitiminde kullanımına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 13-33. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gebd/issue/35208/390670>
- Kartal, E. (2005). Çoklu-ortamlı yazılımların Fransızcanın yabancı dil olarak öğretimindeki yeri ve işlevleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 231-244. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/16682/173346>
- Kartal, E., & Parlak, E. (2016). Re-médiation du texte: de la narration classique vers une fiction hypermédiatisée. In T. M. Migliore (Ed.), *Rimediazioni: Immagini interattive* (Tomo 2) (pp. 175-192). Rome, Italie: Aracne Editrice.
- Lacelle, N., & Lieutier, P. (2014). Littérature numérique : typologie, caractéristiques et écriture collaborative. *Québec français*, (173), 56-57. <https://www.erudit.org/en/journals/qf/1900-v1-n1-qf01579/72941ac.pdf>
- Landow, G. P. (1991). *Hypertext: The convergence of contemporary critical theory and technology*. Baltimore, Maryland, USA: The Johns Hopkins University Press.
- Lebert, M. (2002, 7 Mai). "Littérature et internet des origines (1971) à nos jours: quelques expériences". *La Bibliothèque Electronique de Lisieux*. <https://www.bmlisieux.com/colloque/lebertco.htm#anchor.a>
- Lekesiz, Ö. (2004). Net'te bulanık edebiyat. *Hece*, (96), 48-49.
- Marakoğlu, O. (2010). E-kitaplar: Kâğıt kokusunun ötesinde. *Notos*, (4), 27-29.
- Marganti, L. (2008, 3 Novembre). De nouveaux espaces pour la littérature? *La Revue des Ressources*. <https://www.larevuedesressources.org/de-nouveaux-espaces-pour-la-litterature,1023.html>

- Mengi, N. (2005). Bir edebi tür olarak deneme ve Türk Edebiyatı'ndaki yeri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 353-368.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4372/59840>
- Metawe, D. (2022). La littérature numérique : spécificité et poéticité en ligne. *Egyptian Journals*, 11(2), 1007-1032. <https://doi.org/10.21608/jbsu.2022.215268>
- Odacı, S. (2001). Türk Edebiyatı'nda sohbet türü üzerine bazı görüşler. *Türkolog*, (2), 92-96.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/987201>
- Öz, C. (2010). E-kitap yayıncıları değiştirecek ve piyasaya hâkim olacak. *Notos*, (4), 20.
- Özdemir, İ. (2010). E-kitap okuma cihazı ucuzlarsa e-kitap alıcısı artar. *Notos*, (4), 21.
- Özdenören, R. (2004). Sanal ortamda edebiyat. *Hece*, (96), 44-45.
- Pawlicka, U. (2014). Towards a history of electronic literature. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 16(5), 1-9. <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2619>
- Rettberg, J. W. (2012). Electronic literature seen from a distance: The beginnings of a field. *Dichtung-Digital*, (41), 1-13. <https://hdl.handle.net/1956/6272>
- Rosado, E. (2011). Qu'est-ce que lire ? C. Bélisle (Ed.), *Lire dans un monde numérique* (pp. 68-102). Villeurbanne, France: Presse l'Esssib.
- Rowberry, S. (2018). Continuous, not discrete: The mutual influence of digital and physical literature. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 26(2), 319-332. <https://doi.org/10.1177/13548565187550>
- Saemmer, A. (2011). Lectures immersives du texte numérique-un paradoxe ? In C. Bélisle (Ed.), *Lire dans un monde numérique* (pp. 255-270). Villeurbanne, France : Presse l'Esssib.
- Sezer, M. B. (2007). "Sanal alem edebiyatı, şiiri ve insan manzaraları". *Cemaat*.
<http://www.cemaat.com/kirlenen-siir-algisi-ve-sairin-ozgurlugu#comment-14477>
- Sönmez, S. (2007, 11 Şubat). "İnternet ve edebiyat". *Güneş Tam İçimde*.
<https://www.gunesintamicinde.com/internet-ve-edebiyat/>
- Strehovec, J. (2014). E-Literature, new media art, and e-literary criticism. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 16(5), 1-11. <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2486>
- Su, H. (2004). İnternet ortamında edebiyat. *Hece*, (96), 46-47.
- Şengül, S. (2019). Dijitalleşen edebiyat ve *elestirihaber.com* örneği. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (63), 289-303.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniefd/issue/50981/631213>
- Taşdelen, V. (2014). Sosyal medya ve edebiyat: Sorunlar, eleştiriler, öneriler. *Hece*, (213), 83-94.
- Tosun, N. (2004). Sanal dergi/reel dergi. *Hece*, (96), 50-52.
- Tozoğlu, E. (2016). *Sosyal medyanın fotoğraf sanatı üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fotoğraf ve Video Anasanat Dalı.
- Turalalp, F. (2004). Endişeye son, kaygıya merhaba. *Hece*, (96), 63-65.
- Turgut, Y. E., & Kurşun, E. (2019). Türkiye'deki çocukların erişim, kullanım ve etkinlikler bağlamında mobil İnternet deneyimleri. *Eğitim Teknolojisi, Kuram ve Uygulama*, 9(2), 349-371.
<https://doi.org/10.17943/etku.512137>
- Ünal, H. (2004). Severim teknolojiyi; barutu ve tüfeği, tahta atı, matbaayı. *Hece*, (96), 70-73.
- Vandendorpe, C. (2011). Quelques questions clés que pose la lecture sur écran. C. Bélisle (Ed.), *Lire dans un monde numérique* (pp. 49-62). Villeurbanne, France : Presse l'Esssib.
- Yalçın Çelik, S. D. (2016). Yazının sözden üstmetin'e (Hipermetin'e) yönelen evrimi. *Hece*, (234-235-236), 458-471.

- Yalçın, P., & Atmaca, E. (2020). Çeviri stratejileri ve işlemleri açısından Maupassant'ın *La Parure* öyküsünün Türkçeye çevirilerinin incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 8(3), 187-199. <https://doi.org/10.29228/ijlet.45595>
- Yalsızuçanlar, S. (2004). Sanal edebiyat. *Hece*, (96), 53-54.
- Yıldırım, A. (2014). İnternetin görülen yüzü. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 51-59. <https://doi.org/10.18493/kmusekad.38449>
- Yiğit, N., Altun, T., Alev, N., Dertlioğlu, K., & Bülbül, M. Ő. (2007). Öğretim amaçlı web sitelerinin değerlendirilmesine yönelik bir ölçek tasarımı. *İlköğretim Kongresi: İlköğretimde Eğitim ve Öğretim (ss. 1-13) İçinde*. <https://toad.halileksi.net/wp-content/uploads/2022/07/ogretim-amacli-web-sitelerini-degerlendirme-olcegi-toad.pdf>